

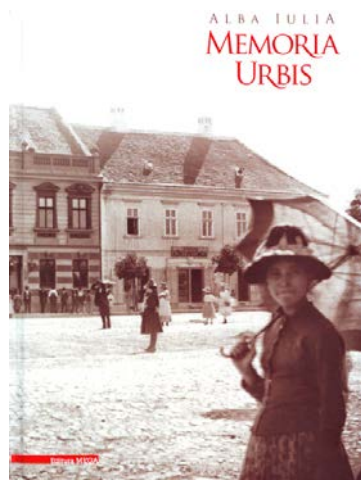
Laura Stanciu (coord.), *Alba Iulia. Memoria Urbis*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2018, 413 p.

Am primit această carte cu mult entuziasm. Ea m-a fermecat din prima clipă, începând cu coperta. Apoi am început să dau pagină cu pagină și aproape la fiecare imagine m-am minunat. Am citit-o și i-am privit ilustrațiile pornind de la trei coordonate personale: sunt albaiulian prin naștere, colecționar de cărți poștale vechi și, în plus, sunt istoric, iar aceste considerente mă fac entuziast în fața acestui album.

Se numește *Alba Iulia. Memoria Urbis* și este rezultatul unui important proiect docu-mentar, finanțat de Consiliul Local și Primăria Municipiului Alba Iulia, derulat între anii 2014 și 2017. Proiectul poate fi văzut și online, pe pagina web <http://imagini-istorie.apulum.ro>. Platforma este concepută într-un mod potrivit cu scopurile ei, găsindu-se acolo texte interesante (unele sunt identice cu cele din album, dar acest lucru este de înțeles, fiind vorba de același proiect) și imagini, și mai captivante, însă, în ciuda ușurinței cu care această pagină online poate fi accesată, nu se compară cu delicia pe care ți le oferă albumul tipărit, pe care îl poți ține în mâini și răsfoi. Este salutar efortul (remarcabil, atât din punct de vedere documentar, editorial, cât și financiar) de a publica în formă tipărită acest album care este, cred, cea mai importantă contribuție istoriografică despre istoria orașului Alba Iulia.

Sunt bine-cunoscute și apreciate contribuțiile cu caracter monografic ale istoricilor Ion Berciu (1962, 1963, 1965, 1968), Alexandru Popa (1962, 1968), Gheorghe Anghel (1963, 1965, 1982, 1987), Gheorghe Fleșer (2008, 2009), Adrian Andrei Rusu (2009, 2010), însă lucrarea de față le depășește de departe prin caracter de sinteză și prin efortul de a prezenta istoria orașului dintr-o cât mai mare varietate de perspective. Aici trebuie amintit colectivul de istorici de la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, care a redactat textele capitolelor albumului și pe cele explicative de pe marginea ilustrațiilor: Călin Anghel, Sorin Arhire, Ileana Burnichioiu, Eva Mârza, Valer Moga, Cristian Ioan Popa, Cosmin Popa-Gorjanu, Laura Stanciu (coordonatoarea volumului) și alții.

Un la fel de mare efort l-au făcut autorii în identificarea, culegerea și documentarea surselor de imagini, multe dintre ele inedite sau rarități. Acestea provin de la instituții precum: Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, Arhiepiscopia Romano-Catolică de Alba Iulia, Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale ale României, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj-Napoca etc., sau de la colecționari particulari. Mă grăbesc să afirm că albumul de față excelează și este valoros, în primul rând, prin aceste surse de imagini, de la reproduceri ale unor

gravuri medievale și premoderne, hărți, planuri, dar mai ales fotografii și cărți poștale. Desigur, finanțarea generoasă, de către municipalitatea albaiuliană, a apariției albumului (în condiții grafice foarte bune, datorate Editurii Mega din Cluj-Napoca), contribuie substanțial la succesul acestei întreprinderi monografice.

În ciuda deformației profesionale, nu voi scrie aici o recenzie, ci un soi de semnalare a unei deosebite apariții editoriale. Din păcate, prețul cărții va face prohibitivă achiziționarea ei de către cei interesați, însă poate unii se vor încumeta. Important este ca albumul să se regăsească în marile biblioteci din țară (și din străinătate), precum și în bibliotecile Alba Iuliei. Din fericire, o parte din texte și imagini se regăsesc pe platforma online mai sus pomenită, astfel că publicul va avea acces la ele.

Revenind la copertă, din prima clipă, m-a înduioșat detaliul de viață cotidiană albaiuliană de pe la 1900, frântura de stradă din fața vechii primării a orașului, precum și eroina copertei, doamna sau domnișoara cu umbreluță. O fi aceeași cu domnișoara-statuie de bronz în fața căreia se înclină, politicoș, ofițerul chezaro-crăiesc, în Cetate? Cred că totuși sunt câteva decenii bune între ele ... Sunt convins însă că acestei imagini și acestui personaj feminin i-ar sta bine printre elementele vizuale ale unui program insistent de promovare a Alba Iuliei. CNN, Travel Channel ...

Este greu de ales la repezeală câteva imagini „reprezentative” la care să mă refer, pentru că mi-au plăcut foarte multe, însă nu le pot pomeni aici pe toate ... La începutul albumului se găsește o fotografie (aeriană) care m-a impresionat și m-a uimit. Autorii au pus-o probabil acolo pentru a constitui un reper. Ea reprezintă imaginea aeriană realizată prin anii '70 sau poate la începutul anilor '80 ai secolului trecut, asupra vechiului centru al orașului: se văd acolo Hotelul „Hungaria” („Dacia”, apoi „Apulum”), încă în picioare, blocurile „Gemina” și magazinul universal „Unirea”, deja construite, dar și multe terenuri virane, pregătite pentru marea sistematizare care urma să vină. E un fel de martor al unei etape urbanistice intermediare, între etapa Belle Époque, 1900, și așa-zisa Epoca de Aur, 1980.

Nu se poate să nu remarci fotografiile din colecția lui Adalbert Cserni, istoric și arheolog albaiulian, fondatorul muzeului orașului, care a stat la baza Muzeului Național al Unirii de astăzi¹. Aceste fotografii prezintă imagini de interes atât pentru istoria arheologiei, cât și pentru istoria orașului, dar și pentru modul în care erau tratate și valorificate monumentele istorice (siturile arheologice) cu mai bine de 100 de ani în urmă².

Interesante sunt paginile despre epoca medievală a Alba Iuliei, capitoul despre transportul sării, care, de la Partoș (fost sat, actual cartier al orașului), vechiul *portus* de pe malul Mureșului, era încărcată pe plute și dusă pe calea apelor. Epoca medievală a fost întotdeauna oarecum marginalizată, stând în umbra secolului al XVIII-lea și a mării cetăți bastionare construite în timpul domniei împăratului Carol al VI-lea de Habsburg. Autorii au reușit însă să reconstituie în câteva pagini momentele importante ale epocii. Pagini (și ilustrații!), de asemenea,

¹ Vezi Cserni 2010.

² Drept material ilustrativ, trimit aici la ilustrații de pe platforma online, vezi <http://imagini-istorie.apulum.ro/single.php?lang=ro&storyid=2>, accesat la 10.10.2019.

interesante se găsesc despre vechea biserică a augustinienilor (îi s-a spus și biserica iezuiților), demolată la 1898 pentru construirea clădirii Gimnaziului Superior Romano-Catolic (fostul liceu Majláth, actuala clădire centrală a universității albaiuleniene)³. A fost, cel puțin, conform fotografiilor de epocă, un obiectiv căruia i-ar fi stat bine în Cetatea de astăzi.

Două palate sunt fundamentale pentru istoria medievală și premodernă a orașului: Palatul Episcopal Romano-Catolic și Palatul Principilor, amândouă beneficiind de texte și de materiale ilustrative interesante. În curtea Palatului Episcopal, fotograful este privit de un băiețel, care a rămas immortalizat în fotografie ... În fața intrării în garnizoana K.u.K. de artilerie (partea de nord a Palatului Principilor), lângă soldatul de gardă se mai află un militar, care ține de mână, cu ambele mâini, câte un copilăș. Frânturi de viață...

Un scurt dar consistent capitol este dedicat începuturilor epigrafiei la Alba Iulia, în contextul Renașterii, unul dintre cele mai frumoase momente din istoria culturală a Transilvaniei (preocupările pentru Antichitate și științele auxiliare ale istoriei, precum epigrafia). Acest capitol este ilustrat printr-o fotografie simpatcă, preluată din fondul de imagini ale lui Adalbert Cserni, reprezentând două personaje feminine în fața unor piese romane expuse în lapidarul vechiului muzeu⁴.

Nu lipsesc oamenii. După cum se poate intui, un loc important în economia albumului, pe măsura importanței lui pentru istoria orașului, îl ocupă Adalbert Cserni, istoric, arheolog și, nu în ultimul rând, fotograf. În această ultimă ipostază, nu pot să nu-l asociez cu un alt fotograf care ne-a adus servicii prețioase prin imaginile pe care ni le-a transmis de pe la 1860-1870, la Cluj, anume Ferenc Veress. Nu lipsesc capitole despre personalitățile orașului sau cele care au vizitat Alba Iulia: principesa Maria Cristina de Habsburg, soția nestatornicului principe Sigismund Báthory, Mihai Viteazul, Ecaterina de Brandenburg, soția lui Gabriel Bethlen, Anna Bornemisza, iar din vremurile mai noi Alexandru Borza, Nicolae Cado, Samoilă Mârza, generalul Henri Berthelot, Camil Velican, Ion I. C. Brătianu, Iuliu Maniu, Ion Antonescu, Petru Groza, Nicolae Ceaușescu, episcopul romano-catolic Márton Áron și regele Mihai. Tulburătoare enumerare ...

Și câteva dintre fotografii sunt tulburătoare: cele ilustrând intrarea automobilului regal în Alba Iulia, în 1919, prin Poarta a VI-a a Cetății, purtându-i pe regele Ferdinand I și pe regina Maria, sau prezența trenului regal în gara din Alba Iulia, în 2012, în fața căruia îi putem vedea pe principesa Margareta, Radu Duda și principele Nicolae. Alte fotografii îi surprind pe locuitorii orașului așteptând oficialitățile la serbările Unirii din anul 1939, cu figuri de oameni pe care fotografiile le-au conservat foarte bine și în care unii dintre albaiulienii de astăzi și-ar putea zări bunicii și străbunicii. Dintr-o fotografie asemănătoare, din păcate mai puțin bine păstrată, putem constata că lumea venită să-l vadă și să-l asculte pe Petru Groza în anul 1946 nu era așa numeroasă cum pare la prima vedere⁵. Nu același lucru se poate spune despre vizitele de lucru ale lui Nicolae Ceaușescu, fotografiile

---

³ <http://imagini-istorie.apulum.ro/single.php?lang=ro&storyid=6>, accesat la 10.10.2019.

⁴ Alte fotografii din același registru se găsesc la <http://imagini-istorie.apulum.ro/single.php?lang=ro&storyid=33>, accesat la 10.10.2019.

⁵ <http://imagini-istorie.apulum.ro/single.php?lang=ro&storyid=52>, accesat la 10.10.2019.

publicate documentând vizitarea celulei lui Horea la Poarta a III-a a Cetății (oare ce explicații istorice i s-au oferit lui Ceaușescu acolo?), vizite în fabrici, întâlniri cu oamenii muncii, Hore ale Unirii, tăieri de panglici, primiri de flori de la pionieri, întâlniri cu veteranii de la 1918⁶. În mai multe fotografii se văd frumoasele și impozantele automobile de producție americană cu care circulau secretarul general al Partidului Comunist Român și suita lui⁷.

Nu au fost trecute cu vederea nici străzile orașului. Este greu să identifice astăzi care sunt (dacă mai sunt) străzile altădată numite Elisabeta, Păcii, Mikó, Ferenc József, Gabriel Bethlen, sau cele din Orașul de Jos: Piața Hunyadi, strada Ferenc Deák, Regele Ferdinand, Ion I. C. Brătianu, Dobrogeanu-Gherea ... Printre cele mai frumoase și mai interesante fotografii sunt cele ale unor străzi sau detalii de străzi (de exemplu strada Păcii, cu Biblioteca Batthyaneum în fundal), pentru că acolo se ascunde, dincolo de convenționalul unor fotografii oficiale sau cărți poștale, viața adevărată a oamenilor din Alba Iulia, parfumul unor vremuri de altădată⁸.

O parte consistentă a albumului este dedicată, așa cum se poate aștepta, Cetății habsburgice „Alba Carolina”, marca identitară, inconfundabilă, a Alba Iuliei de astăzi. Nu se poate trece cu vederea efortul pe care municipalitatea l-a făcut în ultimii ani (cred că mai bine de un deceniu), împreună cu firmele care s-au ocupat de lucrările efective, de reabilitate a Cetății, efort care, iată că în ultimii ani a început să dea roade. Cetatea Alba Iuliei este, mai ales în sezonul turistic, aglomerată!

Așadar, Cetatea. De remarcat marele plan al fortificației bastionare, întocmit la 1714 de către celebrul inginer și arhitect militar italian Giovanni Morando Visconti, după care urmează o frumoasă fotografie aeriană efectuată în zilele noastre asupra aceluiași sistem defensiv, astfel că cititorul poate compara Cetatea de la începutul veacului al XVIII-lea cu cea de la începutul secolului XXI. Sunt foarte multe imagini ale porților Cetății, ale unor fragmente de zid sau ale unor construcții cu destinații militare, multe foarte rare și, deci, prețioase. Unele detalii sunt tulburătoare, precum cele de pe Poarta a IV-a sau Poarta a III-a. O fotografie de pe la 1900 a Porții a IV-a îi surprinde pe doi soldați în fața acesteia, privind spre obiectiv. O frumoasă fotografie surprinde un schimb de gardă într-una dintre curțile cazărnilor din Cetate, pe la 1880. Militarii sunt cu spadele scoase, la fel ofițerul care prezintă raportul⁹. Nu lipsesc fotografii reprezentând Spitalul Militar sau vechea Monetărie, palatul Babilon și Casina ofițerilor.

Este lăudabil că autorii au dedicat capitole distincte națiilor și confesiunilor prezente în orașul care, pe la 1900, era mult, mult mai cosmopolit decât este astăzi. Astfel, avem capitole (cu ilustrații relevante) despre români, maghiari, sași, evrei, despre cultul ortodox, despre Unirea cu Roma, despre confesiunea calvină ...

⁶ <http://imagini-istorie.apulum.ro/single.php?lang=ro&storyid=77>, accesat la 10.10.2019.

⁷ <http://imagini-istorie.apulum.ro/single.php?lang=ro&storyid=53>, accesat la 10.10.2019.

⁸ <http://imagini-istorie.apulum.ro/single.php?lang=ro&storyid=41>; <http://imagini-istorie.apulum.ro/single.php?lang=ro&storyid=49>; <http://imagini-istorie.apulum.ro/single.php?lang=ro&storyid=18>; <http://imagini-istorie.apulum.ro/single.php?lang=ro&storyid=17>; <http://imagini-istorie.apulum.ro/single.php?lang=ro&storyid=47>, accesat la 10.10.2019.

⁹ <http://imagini-istorie.apulum.ro/single.php?lang=ro&storyid=43>, accesat la 10.10.2019.

O parte consistentă a albumului este dedicată Unirii de la 1918 și încoronării regelui Ferdinand I și a reginei Maria de la 1922, în catedrala construită în acest scop (Catedrala Încoronării, nu a Reîntregirii, așa cum în mod greșit îi spun unii). Multe dintre fotografiile ilustrative ale acestor pagini sunt cele executate de Samoilă Mârza (îi sunt dedicate și lui câteva pagini), nu lipsește nici fotografia cu țărani din Galtiu ... Fotografiile cu perechea regală în Alba Iulia sunt cunoscute, dar sunt interesante cele făcute în timpul construcției catedralei, care a necesitat (sic!) demolarea unor părți ale cetății, pentru a crea platoul pe care urma să se ridice edificiul¹⁰.

Alba Iulia nu este doar istorie romană, palate, Cetatea habsburgică și cătanele ei, nu este doar oameni și străzi, Unirea și Încoronarea, ci și locuri de petrecere a timpului liber, teatru, spații sportive, hoteluri, hanuri. Oricum, pe la 1900, Alba Iulia era un orașel de provincie, probabil mult prea mic și plictisitor pentru orașenii mai răsăriți și cu pretenții. Aceștia puteau frecventa restaurantul „La porumbelul”, sau puteau merge la Teatrul „Caragiale”, sau puteau petrece în mod plăcut în complexul „Lumea Nouă” de la marginea orașului (restaurant, teren de tenis, lacuri etc.) sau, după cum rezultă dintr-o fotografie de la 1937, la picnic, cu grătarul de rigoare (în stânga se zărește o mașină... de epocă, desigur). Ofițerii K.u.K. își petreceau timpul liber în Casină (actuala Sală a Unirii). Nu lipsesc fotografiile de la diferite activități sportive. Călătorii se puteau caza la cel mai bun hotel din oraș, Hotel „Hungaria”, rebotezat după 1918 „Dacia” și la 1968 „Apulum”¹¹.

Ultimul capitol al albumului se numește, foarte inspirat, *Povestea continuă*. El vorbește prin text și imagini (ca să parafralez titlul celebrei serii de monografii ale provinciilor Imperiului Austro-Ungar *Österreich-Ungarn in Wort und Bild*) despre serbări ale Unirii (de exemplu cea din anul 1990, memorabilă – în sens negativ! – prin atmosferă, prezențe, discursuri și huiduieli), despre Universitatea „1 Decembrie 1918”, care a devenit și ea o marcă a orașului, despre vizite ale Casei Regale la Alba Iulia.

La final, revin la entuziasmul cu care am pornit să scriu aceste câteva pagini, entuziasm care nu m-a părăsit nici la finalul acestui text și care mă cuprinde la privirea fiecărei fotografii interesante din album. Reiau felicitările adresate colegilor istorici albaiulieni pentru munca de documentare, redactare și organizare pe care au făcut-o, dar nu în ultimul rând trebuie felicitată și municipalitatea pentru că a înțeles importanța documentară, istorică și culturală a acestei uriașe întreprinderi.

Radu MÂRZA*

---

¹⁰ <http://imagini-istorie.apulum.ro/single.php?lang=ro&storyid=45>, accesat la 10.10.2019.

¹¹ vezi articolul peregristorii.wordpress.com/2018/03/31/hotel-hungaria-din-alba-iulia-si-cateva-amintiri, accesat la 10.10.2019.

* Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, România; e-mail: rmarza@yahoo.com.

Abrevieri bibliografice

Cserni 2010

– Adalbert Cserni, *O vizită la Apulum*, cuvânt înainte Vasile Moga, studiu introductiv și revizuire text: Carmen Stînea, note: Radu Ota, Alba Iulia, 2010.

Ion Taloș, *D'Italica à Sarmizegetusa. Réflexions sur la culture populaire romane*, Editura Academiei Române, București, 2016, 420 p.

Ion Taloș este specialist în studierea folclorului pe o arie geografică și culturală extinsă și va rămâne în memoria etnologilor prin publicații importante, precum *Miorița*, *Meșterul Manole*, *Gândirea magică și religioasă la români*, balada *Soarele și Luna*, *Colinda leului*, *Folclor spaniol/sefard în România: Fie de istorie culturală*. Profesor la Universitatea din Köln, în cadrul Departamentului de Studii Culturale Romane Comparative, Ion Taloș a valorificat la maximum oportunitatea de a putea aprofunda pe plan etnologic preocupările din tinerețe. La aceasta trebuie adăugată înclinația nativă a cercetătorului pentru studii riguroase, detaliate și de amploare.

Lucrarea recenzată acoperă spațiul culturii neolatine, ce se întinde din sud-estul Europei, până în vestul continentului. Etnologul folosește o metodologie clasică, urmând două linii majore: istoria folclorului și teme/motivele populare comune din spațiul cultural european. Informațiile istorico-culturale sunt bine documentate, cu detalii numeroase și riguroase. Pe baza lor, autorul descoperă teme și subiecte similare în aria culturală romanică/neolatină.

Studiile sale comparative au în vedere teoria lui Matteo Bartoli, *linguistica spațială* („linguistica spațială”). Această teorie susține că zonele laterale conservă caracteristici lingvistice mai vechi decât cele centrale. Ion Taloș aplică această idee la studiul folclorului. În opinia cercetătorului, limbile sunt primul *marker* al identității, iar folclorul, în sensul larg al termenului – tradiția în care ne dezvoltăm, este cel de-al doilea. Dacă limba română este un argument și o resursă în studierea limbilor neolatine, același lucru este valabil și pentru studiul folclorului. În spațiul romanic, folclorul românesc se află pe latura spațială de limită estică, iar cel spaniol și cel portughez, de limită vestică. Spațiul românesc conservă mai bine elemente folclorice decât zona centrală a regiunii europene (Italia și Franța), ca urmare, acesta oferă o bună sursă de date pentru înțelegerea culturii neolatine.

